

Ustavimo pohabljanje države!

Pred dobrima dvema desetletjema smo z zanosom govorili o osamosvojeni državi kot o uresničitvi domnevno večstoletnega sna slovenskega naroda. Zdaj pa je lastna država mnogim v napoto, nekaterim odveč.

Državljeni čutijo vse večjo neenakost tudi pred zakonom, saj vsi niso enako podrejeni oblasti, nesorazmernost pa je vse očitnejša tudi pri delitvi bremen in tveganj, ki izhajajo iz zadnje prerazdelitve družbenega bogastva, spodbujene z gospodarsko in finančno krizo.

Razvilo se je nekakšno tekmovanje v veččini relativiziranja pomena države; beseda *država* je vse pogostejše psovka. Sploh v besednih zvezah državna uprava in državni uradnik(i). V zavesti številnih državljanov postaja država utelešenje zla, izkoriščanja, nepravilnosti.

Mnogim ni pogodu domnevno mačehovska narava države. Pa je v bistvu zgolj tradicionalna, stroga mati, ki ve, da številna rodbina ne more preživeti brez spoštovanja temeljnih etičnih načel, smiselnega reda in dosledne discipline. Potem pa so tukaj razni prefrigani tete in strici, ki se hočejo s popustljivostjo in dobrohotnostjo prikupiti nečakom, državljanom. In v primerjavi s takšnimi tetami in strici je avtoritativna mati videti še bolj nemogoča. Sploh ko mati država, v želji delati dobro in prav, zadeve pretirano zaplete s postavljanjem pogosto nesmiselnih pravil, ki jih potem niti sama ne spoštuje. Napetosti in še bolj zamere, čisto po slovensko, pa se kopičijo in rodbina postaja vse bolj - disfunkcionalna.

Kako torej iz začaranega kroga, v katerem je vse manj zaupanja in dostojanstva, odgovornosti in pravičnosti, svobode in varnosti? Iskanje odgovora je še težje, ker ključni družbeni in državni akterji v Sloveniji niso enotni v oceni pomena države in o tem, kako močna in odločna naj bo pri izvajanju svojega poslanstva.

Država skozi prizmo realizma in (neo)liberalizma

Državo lahko vidimo in razumemo na različne načine, v odvisnosti od našega teoretičnega ali izkustvenega temelja. V odvisnosti od tega, kako vidimo svet, ali smo privrženci političnega realizma ali liberalizma oziroma kakšne še bolj idealistične politične tradicije.

Za privržence realpolitike je suverena država še vedno glavni igralec na svetovnem prizorišču. Vsi drugi akterji na mednarodni sceni se morajo prilagajati igri, ki jo opredeljujejo države. Za klasične realiste je mednarodna politika predvsem boj za moč med državami, v katerem si želijo uveljavljati nacionalne interese. V zadnjih desetletjih pa se uveljavlja neorealizem, ki ne negira pomena države, ampak ga zgolj relativizira v odvisnosti od strukture mednarodne skupnosti (uni-, bi- ali -multipolarnost).

Nasprotno liberalizem v različno intenzivnih pojavnih oblikah dvomi o centralni poziciji države v mednarodni skupnosti. Za liberalizem so pomembnejši nedržavni mednarodni akterji, z multinacionalkami vred. Tu korenini tudi dvom liberalizma o obstoju nacionalnega interesa, ki naj sploh ne bi obstajal sam po sebi, ampak naj bi bil zgolj produkt birokratskih struktur države. Zato je liberalizem do države zadržan, neoliberalizem pa že kar sovražen. Posebej v finančni krizi in ekonomski recesiji so za neoliberalce država in njene strukture postale dežurni krivec za večino težav. Neoliberalistični recept za izhod iz krize je preprost – oklestimo, sploščimo državo in njene strukture in svet bo takoj lepši. Vendar se ob podrobnejšem vpogledu v funkcije in splošni pomen države neoliberalistični ideal vitke oziroma ploske države hitro izkaže za ceneni populizem, še sploh ko ga soočimo s konceptom človekovih potreb.

Človekove potrebe in država

Bistveno obeležje življenja človeka je zadovoljevanje potreb in interesov. Te je na individualni ravni najbolj prepoznavno opredelil Maslow s petstopenjsko hierarhijo potreb, od fizioloških potreb, prek potrebe po varnosti, pripadanju in ljubezni, ugledu in spoštovanju, do potrebe po samoaktualizaciji. Ker pa je človek po naravi družbeno bitje, potrebe in interese praviloma uresničuje v različnih družbenih skupnostih, od katerih je država najbolj kompleksna.

Ker je, skladno s človeško naravo, uresničevanje posameznikovih potreb in interesov vseskozi tekmovalno, latentno konfliktno in potencialno nasilno, je za razumevanje dinamike družbenih skupnosti pomemben koncept družbene moči. Distribucija in uporaba družbene moči sta lahko prepuščeni vsakokratni samoregulaciji in samoomejevanju vpletenih subjektov. Ker samoregulacija in samoomejevanje izhajata samo iz visoke stopnje ozaveščenosti, ki pa je na žalost lastna zgolj manjšini, je smiselno, da distribucija in uporaba družbene moči temeljita na vnaprej opredeljenem redu, izhajajočem iz družbenega dogovora v družbeni skupini – družini, rodbini, vaški ali drugi lokalni skupnosti, interesni skupnosti, državi.

V primeru sodobne države gre za trikotnik razmerij med državljanom, civilno družbo in državo, med zasebnimi, javnimi in državnimi potrebami in interesi, pri čemer sta velikost, vsebina in (ne)dotakljivost vsakega od teh prostorov odvisna od narave oblasti. V obdobju finančne krize je na preizkušnji prav država, ki mora, s ciljem zadovoljevanja potreb in interesov državljanov, prerazporejati dodatno omejene družbene dobrine in povečana bremena tako, da bo kljub povečanim družbenim napetostim vseeno v čim večji meri ohranjala družbeno ravnotežje.

V obrambi socialne države

Sodobna država 20. in 21. stoletja naj državljanom ne bi zagotavljala zgolj preživetja in fizične varnosti, ampak še celovito socialno varnost in blaginjo. Pri zagotavljanju vseh navedenih dobrobiti ima sodobna država vse več težav, predvsem z vidika zagotavljanja enakopravnosti državljanov glede dostopnosti do navedenih dobrobiti. Državljeni čutijo vse večjo neenakost tudi pred zakonom, saj vsi niso enako podrejeni oblasti, nesorazmernost pa je vse očitnejša tudi pri delitvi bremen in tveganj, ki izhajajo iz zadnje prerazdelitve družbenega bogastva, spodbujene z gospodarsko in finančno krizo.

Nekateri se v tem procesu vztrajno trudijo slikati državo kot povsem neučinkovito in zato neobdobju potreba institucijo, ki državljanom dodatno obremenjuje in stiska za vrat. Drugi verjamemo v nujnost odločne in vztrajne obrambe socialne države kot zadnjega branika pred absolutnim neoliberalističnim pogromom, ki bi lahko pahnil zahodne družbe daleč nazaj, celo proti temačnosti predrenesančnih obdobij. Mogoče se je samo strinjati z Marcelom Štefančičem (2012), da sta temelja socialne države, solidarnost in enakopravnost, zaščitila državljanom pred tiranijo trga in kapitala. Alternativa povampirjenemu kapitalizmu pa nikakor ni komunizem brez trga in kapitala. Meni, da je kompromis v socialni državi, da rešitev torej ni manj, ampak kvečjemu več države, ki bo garant državljanske solidarnosti in enakopravnosti.

Vrnimo se k Maslowu in njegovi petstopenjski hierarhiji človekovih potreb. Prav socialna država, ki jo zapoveduje tudi ustava Republike Slovenije v 2. členu, naj bi zadovoljevala celoten skupek temeljnih potreb državljanov in državljanov. Čeprav je v finančni krizi in gospodarski recesiji za večino državljanov v ospredju socialna varnost, ne smemo prezreti, da je ta zgolj eden od vidikov t. i. celostne varnosti. V vsakem primeru je vsaj v razvitem zahodnem svetu prav država ključna in nenadomestljiva institucija, ki državljanom zagotavlja čim bolj nediskriminatorno dostopnost do in konzumiranje različnih vidikov celostne varnosti, tudi notranje in obrambne varnosti. Brez države, in že samo s šibkejšo državo, bi se državljanom nedvomno soočili z več ne-varnosti, saj bi nedržavni družbeni akterji v okrepljenem oblastnem vakuumu iskali vsak svoje priložnosti za uresničevanje posamičnih in partikularnih interesov na račun večine državljanov.

Država med elitističnim kladivom in državljskim nakovalom

Finančnim elitam je uspelo uveljaviti logiko, da se finančne izgube socializirajo, dobički pa ne delijo. Hkrati prenašajo obsežna finančna sredstva v davčne oaze in se tako izognejo davčnim obveznostim, s čimer znatno slabijo finančne temelje države. Gospodarske elite vneto zagovarjajo prekarno logiko, s čimer rušijo družbeno kohezivnost in dodatno slabijo finančne temelje države, ki od čedalje slabše plačanih delavcev pobere čedalje manj davka. Ob tem se soočamo še s primanjkljajem zdrave državniške politične elite. Po eni strani si del politikov državo dobesedno prilasča, čeprav so jo dobili samo v upravljanje. Po drugi strani nekateri politiki opuščajo neizogibne ukrepe zgolj zato, da bi se čim

bolj prikupili posameznim skupinam državljanov, splošni državni in družbeni interesi pa so zanje manj ali celo nepomembni.

Različne družbene elite torej vztrajno poskušajo še maksimizirati svoj že sicer privilegirani družbeni položaj. Ob tem početju pa nujno trčijo ali bi vsaj morale trčiti ob državo, ki naj bi vsem deležnikom v družbenih procesih smiselno omejevala svobodo manevra in ga usmerjala z državnimi institucijami, procedurami in predpisi. Zato si želijo nekatere družbene elite ali njeni predstavniki z relativizacijo in krnitvijo izvornih pristojnosti države ustvariti še več manevrskega prostora za uresničevanje ozkih skupinskih interesov in koristi na račun večine državljanov.

Poseben zamah je tovrstno elitistično pohabljanje države dobilo v obdobju zadnje finančne krize. Pri tem je država pohabljala tudi samo sebe, ko je, pod sicer logično taktirko politike, preveč vneto reševala predvsem usodo elit na račun državljanov. Zaradi zlorabljanja družbene moči se v sodobnih zahodnih družbah izgublja temeljno vezivno tkivo države blaginje – zaupanje. To je še bolj boleče, ker smo bili po drugi svetovni vojni priča optimističnemu procesu preoblikovanja vojskujoče se države (warfare state) v državo blaginje (welfare state). Vsaj v Evropi smo upali, da proces ni sklenjen, da nas v prihodnje čaka samo še več blaginje. Žal smo se zelo ušтели. Vse več državljanov je nezadovoljnih z državo, vse več jih meni, da jih je država pustila na cedilu. Tako smo prišli od vojskujoče se države prek države blaginje do, tako bi jo sami poimenovali, slabotne in pohabljene države (predlog prevoda v ang. weakened and crippled state).

Pri pohabljanju države ne gre samo za idejo obsežnega kleščanja in zmanjševanja temeljnih pristojnosti in dejavnosti države, ampak tudi za njihovo čim širše privatiziranje, tudi na področjih, ki so bila tradicionalno vedno v izključni pristojnosti države. Pod udarom dodatne privatizacije niso samo zdravstvo, šolstvo in socialno varstvo, ampak vse bolj tudi ožji varnostni in obrambni sektor. Ne smemo namreč spregledati vse večjega števila zasebnih notranjevarnostnih institucij, varnostnih podjetij, celo obveščevalne dejavnosti, v nekaterih državah tudi zaporov in vse bolj tudi obrambnih struktur v obliki zasebnih vojaških podjetij. Njihova domnevna večja učinkovitost za nižjo ceno ni zadostno opravičilo za tako neselektivno privatizacijo represivnih funkcij države, ker to nikakor ni dobro za demokracijo. Je pa res, da je tovrstna privatizacija vsaj delno posledica zmanjšane interesa državljanov za zaposlitev v represivnih organih države.

Tovrstno ugrabljanje države ni dopustno in ne sme biti družbeno sprejemljivo. Zdi se, da so v tej obrambi države edina dovolj resna in učinkovita zaveznica državljanov lahko samo državne institucije. Zato morajo najbolj sposobni in odgovorni državljani aktivno podpirati in sodelovati tudi v državnem aparatu, tudi v državnih represivnih organih, kot so obveščevalne službe, policija in vojska. Anarhistično nasprotovanje državi z ne vključevanjem v njene institucije, vključno z represivnimi, je kratkovidno, ker jih s tem ni mogoče izboljšati, kaj šele odpraviti. Z ignoriranjem države in njenih institucij državljani samo pospešujejo negativno kadrovske selekcije v teh institucijah, jih s tem sicer slabijo, ampak hkrati vse bolj izpostavljajo privatizaciji in penetraciji od državljanov odtujenih interesov nekaterih družbenih elit.

Državne institucije v demokratični državi morajo biti skrbnik in izvajalec racionalno-legalnih oblastnih funkcij države. Država in državne institucije nikakor niso idealen zastopnik interesov običajnih državljanov, ker so vseskozi podvržene neizogibnemu procesu odtujevanja od interesov državljanov ter poskusu elit po njihovem podrejanju, vendar nam doslej ni uspelo vzpostaviti boljšega. Zato je treba s stalnim demokratičnim nadzorom preprečevati, da bi si državne institucije, s skrajno birokratizacijo pravil in procedur, podredile in prisvojile funkcije države ali se v celoti podredile interesom elit.

Kljub vsemu so demokratične institucije in njihovi procesi, zaradi načela checks and balances, ki v sistemu vzdržuje več centrov moči, ki se medsebojno nadzirajo in omejujejo, praviloma bistveno bolj nepristranski in objektivni kot kakšne osamosvojene zasebne strukture. Populistično zmanjševanje državnih struktur in omejevanje njenih funkcij bi lahko bilo dolgoročno zelo škodljivo ali celo usodno z vidika zagotavljanja državljskih pravic in družbene stabilnosti. To pa ne pomeni, da stalne reorganizacije državnih institucij, z namenom povečevanja njihove racionalnosti in učinkovitosti, niso nujne in celo neizogibne.

Ob odmirajočih tradicionalnih sindikatih so prav državne institucije tisti še delujoči regulativni mehanizem v razvitem kapitalizmu, ki vsaj do neke mere zagotavlja pošteno porazdelitev družbenih presežkov. Državljanji se prepogosto in preglasno sklicujejo na pravice, praviloma pa pozabljajo na obveznosti. V socialni državi morajo vsi državljani najprej dosledno in v celoti izpolniti obveznosti, tudi finančne in davčne, da so lahko na podlagi zbranih sredstev nato izpolnjene njihove pravice v socialnem, zdravstvenem in pokojninskem sistemu. V nasprotju s tem si mnogi državljani prepogosto kratkoročno izboljšujejo svoj socialni položaj s sivo ekonomijo in množičnimi majhnimi davčnimi utajami. Državljanji bi morali demokratično državo, kot zastopnico državljskih interesov, braniti in krepiti z neprestano aktivno in vztrajno asertivno državljsko držo, tudi za ceno okrepljenih družbenih napetosti.

Vloga države pri blažitvi notranjih in zunanjih družbenih napetosti

Družbene napetosti so stalnica družbenih odnosov. To velja tako za družbene odnose znotraj družbenih skupnosti kot zunanje odnose, odnose med družbenimi skupnostmi oziroma državami. V času finančne krize se notranje in zunanje napetosti povečujejo in lahko še hitreje prerastejo v še obsežnejše in intenzivnejše konflikte kot sicer. Kot ugotavlja Morgenthau (1995), vsaka družba dolguje svoj red in mir obstoju države, ki obdarjena z vrhovno oblastjo na nacionalnem ozemlju vzdržuje red in mir. Modra politika, notranja in zunanja, mora pravočasno zaznavati in blažiti družbene napetosti, s ciljem preprečevanja notranjih in zunanjih konfliktov.

V jedru nacionalnega interesa vsake demokratične države je prav nediskriminatorno zagotavljanje notranjega reda in varnosti za vse državljane ter aktivno prispevanje k mednarodni stabilnosti in varnosti. Za preprečevanje in obvladovanje znotrajdružbenih konfliktov in konfliktov med družbami so bili oblikovani nacionalnovarnostni sistemi, ki naj bi s svojo potencialno močjo in silo preprečevali in odvrčali nasilno uveljavljanje partikularnih interesov v družbah in med družbami. Celovit nacionalnovarnostni sistem osebno opredeljujem kot skupek naslednjih podsistemov: obveščevalnega, notranjevarnostnega s policijo, obrambnega z vojsko, varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter zunanje politike z diplomacijo.

Zaradi večletnega obsežnega kleščanja proračunov naštetih podsistemov v Sloveniji, skladno z logiko neoliberalističnega koncepta vitke oziroma sploščene države, ti že nekaj let životarijo in z do kosti obranimi proračuni svojih poslanstev ne morejo več izpolnjevati v polnem obsegu niti ne s še sprejemljivim tveganjem. S pretiranim zategovanjem pasu v vseh nacionalnovarnostnih podsistemi vztrajno in močno pohabljam sposobnost lastne države »... za skladno in pravočasno odzivanje države na celoten spekter sodobnih virov ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti«, kot to določa resolucija o strategiji nacionalne varnosti (2010), ki jo je sprejel državni zbor.

Poglejmo resnici v oči! Naša država ne zmore več v celoti izpolnjevati z družbeno pogodbo prevzetih zavez glede celovitih miru, reda, varnosti in stabilnosti, ki naj bi jih nediskriminatorno zagotavljala vsem državljanom. Dolgoročno gre pri tovrstnem varčevanju na račun nacionalnovarnostnega sistema za neetično sleparjenje državljanov. Kajti prav državljani bomo kratkoročne davčne prihranke in socialne ugodnosti, ki izhajajo iz zanemarjanja nujnih vlaganj v diplomacijo, obveščevalne službe, policijo, vojsko, civilno zaščito, gasilce in reševalce, dolgoročno močno preplačali z nesorazmernimi varnostnimi tveganji in grožnjami nacionalnovarnostnim interesom. Na to kaže tudi zadnje prerivanje s Hrvaško glede arbitraže o poteku meje med državama, ki ga je spodbudila prisluškovalna afera. Z večjimi vlaganji v diplomacijo in obveščevalne službe bi se najbrž takšni aferi lahko izognili.

Že dolgo ne videno popolno poenotenje slovenske politike ob navedeni aferi dokazuje, da je neoliberalistično modrovanje o neobstoju nacionalnega interesa zgolj neutemeljeno natolcevanje. Za uveljavljanje, zaščito in obrambo nacionalnih interesov države in njenih državljanov pa mora odgovorna politika krepiti in aktivno uporabljati vse prej naštete nacionalnovarnostne podsisteme, vključno z navznoter in navzven usmerjenimi represivnimi organi, policijo in vojsko.

Izvajanje prisile države s policijo in vojsko

Prisiljevanje, ki ga legitimno izvaja država, je različno glede na usmerjenost in intenzivnost fizične (pri)sile, za kar država razvije tudi različne instrumente. Za prisiljevanje navznoter razvije policijo, navzven pa vojsko.

Policijska prisila je praviloma manj intenzivna od vojaške. V skrajnih, izjemnih okoliščinah se lahko vojsko uporabi tudi za prisiljevanje navznoter in policijo za obrambo navzven. Za večjo fleksibilnost pri usmerjenosti in intenzivnosti njenega prisiljevanja pa lahko država razvije tudi vmesne, policijsko-vojaške oziroma polvojaške prisiljevalne instrumente, kot je na primer orožništvo. Bolj kot raznolikost instrumentov prisiljevanja, ki jih ima na razpolago država, je pomembna njihova dosledna in odgovorna uporaba. Država, ki se ne zaveda pristojnosti in odgovornosti zakonitega družbenega prisiljevanja, ki te ekskluzivne pravice ne uveljavlja, je vse manj država in postopno vse bolj zgolj anarhizirana družbena skupnost.

Na negativne posledice nesposobnosti ali nepripravljenosti oblasti za izvajanje družbenega prisiljevanja se pre pogosto pozablja, ali pa se to opisuje celo kot vrlino. Vendar nas zgodovinske izkušnje učijo, da ni tako, že Sunzi je pred tisočletji zapisal: »Če oblast smernice dosledno izvaja, vzgoji takšno prebivalstvo, ki jo podpira. Če pa oblast smernice, ki naj bi vzgojile prebivalstvo, izvaja le površno, jih prebivalstvo ne sprejme. Ko oblast dosledno izpolnjuje smernice, med vodstvom in skupino zavлада vzajemno zadovoljstvo.«

V Sloveniji se prisiljevanje navznoter izvaja preveč selektivno in nekonsistentno, zato državljani nimajo občutka stalne, aktivne, nediskriminatorne in učinkovite korektivne funkcije države. Vzemimo primer delovanja policije pri uveljavljanju cestnoprometnih predpisov. Prometna kultura državljanov odraža zgolj nestalno, selektivno in na splošno zelo ohlapno spoštovanje cestnoprometnih predpisov, policiji pa zaradi pomanjkanja kadra in verjetno tudi iz drugih razlogov ne uspe delovati dovolj preventivno niti sankcionirati vseh posameznikov, ki konstantno ali/in posebej ekscesno kršijo cestnoprometne predpise. Erozija legitimnosti in ugleda države v očeh državljanov se začne pri na prvi pogled tako banalnih zadevah, kot so cestnoprometni prekrški.

Sposobnost Slovenije za prisiljevanje navzven je tudi vse manjša. Zaradi večletnega, sicer postopnega, ampak kumulativno ogromnega, zmanjšanja obrambnega proračuna je slovenska politika že pred leti prestopila mejo še razumnega tveganja. Z nesprijemljivimi zamudami pri gradnji z zavezništvom dogovorjenih vojaških zmogljivosti nezadržno izgubljammo eno od pomembnih obeležij vsake suverene države v vsakem zavezništvu – sposobnost verodostojnega nacionalnega prispevka k skupnim zavezniškim vojaškim zmogljivostim, s ciljem obrambe ozemeljske celovitosti ter suverenosti zavezniškega in nacionalnega ozemlja. Moramo si priznati, da naše obrambne zmogljivosti ne morejo več dovolj prepričljivo podpirati zunanjepolitičnih ciljev in ambicij države v primeru potrebe po demonstraciji ali dejanski uporabi vojaške moči in sile.

Brez ustreznih vojaških zmogljivosti tudi v 21. stoletju ni mogoče učinkovito uveljavljati, varovati in braniti nacionalnih interesov niti zagotavljati prepoznavnosti, veljave in ugleda države v mednarodni skupnosti. Država brez zmogljive vojske je avtomatsko obravnavana kot šibka, posebej v specifičnem območju širšega Zahodnega Balkana.

Sicer pa zelo zadržan, celo odklonilen odnos nekaterih slovenskih politikov do vojske ne preseneča, saj so protivojaško paradigmo razvili že v mladostniškem obdobju ob razpadanju nekdanje zvezne države, ko je bilo nasprotovanje obveščevalnim službam, policiji in vojski pogosto razumljeno kot vrlina ali celo herojstvo. Kasneje kot da so spregledali, da je tisto državno tvorbo nadomestila nova, osamosvojena Slovenija, z lastnimi nacionalnimi interesi, ki jih morajo učinkovito ščititi in braniti lastne obveščevalne službe, policija in Slovenska vojska. Zato ohranjanja protivojaškega refleksa pri nekaterih slovenskih politikih nikakor ni mogoče imeti za vrlino. Prevečkrat smo drago plačali svojo nezadostno vojaško pripravljenost, in te lekcije nam v samostojni državi res ne bi bilo treba ponavljati!

Odziv državljanov in nujnost pravilne reakcije države

V nasprotju z mnogimi politikimi se del državljanov močno zaveda pomena varnosti in nujnosti priprav na varnostno izjemne dogodke in obrambno prelomna zgodovinska obdobja, ki se jim tudi v prihodnje ne bo mogoče izogniti. Neodtujljiva pravica vsakega državljana v demokratični družbi je, da se lahko samostojno ali z drugimi sodržavljanji pripravlja na zoperstavljanje in dejansko zoperstavi varnostnim grožnjam, če ali ko varnostna in/ali obrambna funkcija države ne zadovolji ustrezno njegove potrebe po varnosti. Zato skušajo ti državljani zapolnjevati občutek varnostnega vakuuma z lastnimi zaščitnimi, varnostnimi in obrambnimi pripravami. Sem lahko prištevamo tudi strelske (paintball, airsoft) in podobne dejavnosti ter obrambno-vojaške tabore v organizaciji različnih civilnodružbenih društev, organizacij, zvez in združenj.

Zelo narobe bi bilo, če bi država skušala tovrstno varnostno-obrambno samoiniciativnost in samoorganiziranje državljanov omejevati ali celo preprečevati. Prav tako narobe je, če država tovrstnih dejavnosti, prek katerih se oblikujejo zmogljivosti z elementi za potencialno izvajanje oborožene prisile z namenom samoobrambe državljanov, ne nadzira in ne skuša koordinirati in vpeti v delovanje obstoječih državnih obrambnih in varnostnih struktur, predvsem rezerve vojske in policije. Prek pristojnih državnih institucij je mogoče in nujno zagotavljati potrebni idejni, konceptualni, vsebinski in strukturni skupni imenovalec tovrstnih državljanskih dejavnosti ter njihovo sinergijo. Konec koncev ima izključno država zakonit monopol nad sredstvi prisile na svojem ozemlju, ne pa potencialno od nacionalnih interesov odtujene in morebiti celo nelegalne skupine državljanov.

To pomeni, da imajo državljani sicer pravico sami poskrbeti za zadovoljitev manka občutka varnosti, ki jim ga demokratična država nikoli ne (z)more zagotoviti v celoti, hkrati pa mora država nadzirati, koordinirati in podpirati takšne aktivnosti ter s tem zagotavljati njihovo enotnost, skladnost z nacionalnimi interesi in seveda legitimnost in legalnost tovrstnih civilnodružbenih varnostno-obrambnih dejavnosti. Brez centralne in močne vloge demokratične države pri zagotavljanju celovite varnosti preprosto ne gre, ker je legitimna uporaba (pri)sile, v skrajnem primeru tudi oborožene, ekskluzivna pravica države. Zato se s slabljenjem in pohabljanjem demokratične države na nacionalnovarnostnem področju zmanjšuje sposobnost države za zaščito, varovanje in obrambo nacionalnih interesov, s čimer se ustvarja nevaren varnostni vakuum za razraščanje varnostnih tveganj in groženj ter uveljavljanje potencialno nedemokratičnih privatiziranih represivnih mehanizmov, ki bi lahko postopno ogrožali temelje demokratične ureditve.

Nasprotovanje slabljenju in pohabljanju države ni niti levo niti desno, je preprosto nevtralna državljanska drža. Je pričakovanje in zahteva, da demokratična država dosledno izpolnjuje svoje obveznosti iz družbene pogodbe pri reguliranju družbenih odnosov na temelju solidarnosti in enakopravnosti. Enakopravnost pa seveda ne pomeni enakosti.

Družbena neenakost je normalna, saj izhaja iz specifičnosti človeške narave. Brez družbenih elit torej ne gre – je pa ključno, da so družbeno odgovorne. Socialne pravičnosti in družbe zaupanja ni mogoče vzpostaviti brez aktivnega sodelovanja družbeno empatičnih in odgovornih elit. To pomeni, da morajo biti elite samoomejujoče in dovolj družbeno solidarne oziroma da s pomočjo države angažirano ohranjajo družbene razlike v takšnih okvirih, da zagotavljajo dostojanstvo in zaupanje državljanov in preprečujejo, da bi normalne družbene napetosti prerasle v neobvladljive in nerešljive družbene konflikte.

V tem trikotniku je država nujno v shizofreni situaciji – po eni strani se zaveda svoje zgodovinske odgovornosti, izhajajoče iz družbene pogodbe, po drugi pa državljani s pasivnostjo ali/in nerealnimi pričakovanji ter elite z nebrzdanim pohlepom vztrajno slabijo in pohabljaajo njene izvirne pristojnosti. V tem prednjači neoliberalizem, ki vztrajno poskuša omejevati državi manevrski prostor ter ji s preuranjenim metanjem na smetišče zgodovine celo odreka legitimno pravico do nadaljnjega obstoja. S koncem države bi bilo konec tudi konceptov državljanstva in državljanskih pravic. Zato je treba krepiti moč države in ne podlegati logiki, da bo brez države bolje. Že samo s slabitvijo in pohabljanjem demokratične države se namreč soočamo z več ne-varnosti, lahko pa tudi z več ne-svobode. Varnost in svoboda v demokratični državi namreč nista nujno kompetitivni dobrini.

Dr. Igor Kotnik je strokovnjak za varnostna in obrambna vprašanja.